

John ja nälkävuodet / Seppo Suihko 6.3.2014

Äidinäitini Allin isä John Zidbäck syntyi v. 1854 pappisperheeseen Pälkäneen Tommolan kappalaispuustellissa. Hänen isänsä oli kappalainen Johan Axel Zidbäck ja äitinsä Lovisa Catharina Freudenthal.

Löysin Johnin lapsuudestaan ja nuoruudestaan kirjoittamaan viehättävän ja mielenkiintoisen kuvauksen netistä vähän aikaa sitten. Kertomus tuo Hietaniemen sukhautamme kiveen hakatun nimen lähelle ihoa, tähän päivään. Hän kirjoittaa laveasti lapsuudestaan ja nuoruudestaan, kodistaan ja koulunkäynnistään. Pitäydyn tässä otsikon teemaan.

Johnin mukaan hänen isänsä oli käytännöllinen ja osasi järjestää taloutensakin hyvin. Perheen leipä ei kuitenkaan ollut leveä. Kappalaisen palkka pitäjältä oli noin 60 tynnyriä eli noin 90 hehtoa jyviä, toinen puoli rukiita, toinen ohria. Tommolan viljelykset olivat Johnin mukaan jo hänen isänsä edeltäjän jäljiltä heikossa kunnossa, eikä tilanne oleellisesti parantunut sen jälkeenkään. Niityt olivat enimmäkseen heikkokasvuisia luonnonniittyjä ja pellot saivat liian niukasti lannoitusaineita. Apulantoja ei niihin aikoihin käytetty paitsi luujauhoja, jotka olivat kalliita. Suomultaakaan ei ymmärretty käyttää, hakoja vaan tuotiin karjapihaan, hakattiin lehmien alle ja vedettiin lannalla vähän höystettyinä pellolle. Sitten tulivat nälkävuodet.

Antakaamme Johnin itsensä kertoa niistä. Hän oli tuolloin 13-14 vuotias.

"Voimakkaita herätteitä saatiin samoina aikoina myös surullisen kuuluisiksi tulleista nälkävuosista. Huonoja viljavuosia olivat yleensä vuodet 1860-luvulla, mutta voiton niistä kaikista vei vuosi 1867. Talvi sitä ennen oli äärettömän ankara ja luminen.

Muistan kun kesäkuun ensi päivinä palasimme koulusta kotiin. Isä oli tullut meitä hakemaan. Oli täydellinen kelirikko ja maantien vierillä suuret lumikinokset. Isommat järvenselät olivat vielä jäässä, joka vielä kesäkuun alkupuolella hyvin kesti jalkamiehiä. Vasta kesäkuun puolivälissä oli esim. Mallasvesi vapautunut jäistä. Suurella työllä ja tuskalla olimme kesäkuun 13 p. päässeet jäiden läpi tulemaan venheellä Kostian joesta Tommolan rantaan. Muistan hyvin myös, minkä surkean näyn ruisvainiot tarjosivat, kun lumi oli niistä sulanut. Ne olivat yltänsä harmaan lumihomekuoren peitossa. Suurin osa oraista oli kadonnut. Ymmärrettiin silloin jo hyvin, että rukiista tulisi miltei täydellinen kato. Suvitoukoja päästiin tekemään kovin myöhään, vasta kesäkuussa. Kun maa silloin oli hyvin kostea ja kesäkuun jälkipuolisko oli lämmin pääsivät suviviljat hyvään kasvun alkuun ja näyttivät kesän loppupuolella ilahduttavan lupaavilta. Kysymys, joka kovin askarrutti mieltä, oli vain se, ennättävätkö suviviljat kypsyä. Jos tulee aikainen halla, tulee niistäkin kato.

Ja syyskuun ensi päivinä tulikin ankarat hallayöt ja niin oli vuodentulosta tullut täydellinen kato. Sen seurauksia ei tarvinnut kauan odottaa. Nälkä pakotti ihmisiä laumoittain mieron tielle. Suuret laumat lähtivät liikkeelle Pohjanmaalta Etelä-Suomeen ja niihin yhtyivät matkan varrella uudet ja taas uudet joukot. Ja sama surkeus oli köyhillä koti- ja naapuripitäjissä. Mutta nälkä ei ollut onnettomien ainoana vitsauksena.

Syksyn ja talven kuluessa liittyi nälkään vilu ja taudit. Ja ne tekivätkin hirvittävää jälkeä. Tuhansittain kuoli ihmisiä, vanhoja ja nuoria, nälkään ja kuumetauteihin. Tuskin oli sitä kotia silloin, jossa kuolema ei olisi käynyt vieraana. Meidän naapuristossammekin oli perheitä, suurilukuksiakin, jotka kuolivat kokonaan sukupuuttoon, niin että mökit jäivät autioiksi. Vuosina 1867 ja 1868 vähenikin Suomen väkiluku toistasadalla tuhannella hengellä.

Muistan vielä hyvin nuo kalpeat, ryysyiset vaeltajaraukat, joita poikkesi Tommolaankin kymmeniä päivittäin. Joukossa oli usein sairastavia ja kuoleviakin, joita kuljetettiin hevosella talosta toiseen, kun eivät enää jaksaneet jalan kävellä. Kuinka mahtoikaan tuntua vanhemmista ihmisistä, esim. vanhemmistani, hirvittävältä, kun ei voinut tuohon huutavaan hätään antaa apua, niin kuin sitä olisi tarvittu. Neuvottomina ja avuttomina täytyi katsella tuota suurta hätää. Kun viljaa oli kovin vähän ja leivän tarvis ja kulutus oli tavattoman suuri, täytyi luonnollisesti leipään sekoittaa kaikenlaisia vastikkeita. Muun muassa käytettiin Tommolassa herneenvarsia ja jäkäliä, eikä jäkäläleipä minusta maistunutkaan huonolta, mutta eihän sitäkään pitkälle riittänyt.

Hallituksen toimesta saatiin Venäjältä jauhoja, n.s. mattojauhoja, ne kun tuotiin niinimatoissa, mutta kalliita ne olivat, sillä kuljetuskustannukset tulivat kalliiksi, kun muita rautateitä ei silloin ollut kuin Helsingin – Hämeenlinnan, ja kaikki tavara oli kuljetettava hevosilla joko Pietarista tai lähimmästä satamakaupungista. Usein sattui muiden vahinkojen ja onnettomuuksien lisäksi, että mattojauhot olivat vahvassa homeessa perille tullessaan. Muistan, että mielet olivat kovin katkeria kun tällaista tapahtui, kun toivo kalliin leivän saannista näin petti. Joka tapauksessa tilanne jonkun verran helpotti, kun ruvettiin saamaan venäl. viljaa, mutta hyvin tavallinen ilmiö, kun ihmiset saivat runsaammin leipää oli se, etteivät voineet pidättää ruokahaluun. Ahmiessaan nälkäiseen ruumiiseensa äkkiä liian paljon ruokaa oli seurauksena – kuolema. Näin tapahtui usealle Pälkäneelläkin. Äärettömän rasittavia olivat nälkävuodet papeille. Nekin saivat olla heikolla ruualla, mutta työtä kysyttiin heiltä monin verroin enemmän kuin tavallisina aikoina. Sairaskäyntejä oli myötäänsä ja haudattavia kuolleita ylen paljon. Muistan eräänäkin sunnuntaina, kun mentiin kirkkoon, yhdeksäntoista ruumiskirstua oli hautuumaan portilla odottamassa pappia. Kun ruumiinsiunaus usein toimitettiin kovassa tulessa ja pakkasessa, oliko ihme, että pappi näissä toimituksissa vilustui ja sairastui, niin kuin monesti tapahtui. Pappien joukossa olikin kuolevaisuus tavattoman suuri. M.m. sortui silloin kuolemaan kirkkoherra B. W. Wegelius, tulevan vaimoni isä.

Paitsi leivästä oli huutava puute köyhillä vaatteista. Kun niitä kuljetettiin hevosella eteenpäin, täytyi m.m. varustaa heitä peitoilla, koska muuten olisivat talvipakkasilla paleltuneet kuoliaaksi mieronmatkallaan. Vaatteitten hankkiminen suurille joukoille tuotti suuria vaikeuksia. Pälkäneellä, niinkuin luultavasti useimmassa kunnassa, perustettiin asian auttamiseksi ompeluseura, josta varmaankin oli paljon hyötyä ja joka antoi pitäjäläisten seurustelulle terveellistä aatteellista sisältöä. - Kesä 1868 oli harvinaisen kaunis ja lämmin. Maamme taloudellinen tila korjautui verrattain hyvän viljasadon kautta niin että seuraavaa vuotta vastaan mentiin hyvillä toiveilla.”

Johnin perhe selviytyi nälkävuosista. Hän pääsi kertomansa mukaan viimeisten joukossa v. 1865 eli 11-vuotiaana Hämeenlinnan yläalkeiskouluun, luki sitten itsensä ylioppilaaksi Hämeenlinnan ruotsinkielisestä kimnaasista, pääsi polyteknilliseen kouluun ja valmistui koneinsinööriksi 22-vuotiaana v. 1876. Oltuaan työharjoittelussa Göteborgissa hän oli töissä Dresdenissä, Kölnissä ja Leipzigissa, toimi ammattikouluissa opettajana, sitten Kuopion suomenkielisen teollisuuskoulun ensimmäisenä rehtorina ja viimein Helsingin teollisuuskoulun (nykyisin Aalto-yliopiston teknillinen korkeakoulu) lehtorina ja rehtorina. John taisi olla kielimiehiä, kun saksa ja suomikin sujuivat. Hänen muistelmansa on kirjoitettu kauniilla ja tyylipuhtaalla suomen kielellä.

John peri uskonnollisuuden vanhemmiltaan, ja se siirtyi hänen lapsilleen. Hänen tyttärelleen Allille, joka rakastui Kuopiossa yhteiskoulun opettajaansa, äidinisääni Aarneen, se muodostui melkein pakkomielteeksi. Vastareaktiota on sitten tullut seuraavissa polvissa, joissa uskonto ilmeisesti ei ole yhtä hallitsevassa roolissa.

Minä olen ilmiselvä Johnin tyttärentyttärenpoika, ainakin siinä mielessä, että meitä molempia yhdistää asioiden pohtimisen ja kirjaamisen tarve. Myös itsekritiikki on meille yhteistä. John kertoo: *”sain luultavasti kasvaa liian suuressa vapaudessa, joka tietystikään ei ollut hyvä, sillä ajatellessani lapsuusvuosiani täytyy minun ikäväkseni myöntää, että minulla oli paljon huonoja taipumuksia ja synnynnäistä, sisäistä ryhtiä puuttui”*. Jotta tietäisin kuka olen ja minne olen menossa, minun näyttää olevan välttämätöntä tutkia mennyttä. Toiset tietävät paremmin ja selviävät vähemmällä.

John siirtyi ajasta ikuisuuteen 28.8.1948. Minä puolestani synnyin siitä kolmen viikon kuluttua 19.9.1948. Oman elämänsä ateljeekriitikoiden vahdinvaihto oli tapahtunut.